

УДК 394.9(379.85:338.48)(477)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

О.В. Дишкантюк, к.т.н., доц.

*Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, Україна**Дишкантюк О.В. Теоретичні основи функціонування індустрії гостинності.*

Проведено аналіз наукових досліджень сутності індустрії гостинності, розглянуто роль капіталу цієї сфери в суспільному відтворенні та його місце в національній економіці через систему національних рахунків, визначено суб'єктів індустрії гостинності, запропоновано класифікацію організаційно-економічних відносин, що виникають на різних рівнях управління та запропоновано класифікацію послуг індустрії гостинності за напрямом їх надання; визначено специфіку взаємозв'язків розвитку індустрії гостинності із іншими секторами національної економіки та впливу природного, історичного, фінансового, кадрового, інфраструктурного потенціалу регіону на цей сектор.

Ключові слова: індустрія гостинності, класифікація послуг, капітал індустрії гостинності, споживачі продукції, кінцеві та проміжні послуги, інфраструктура регіону

Дишкантюк О.В. Теоретические основы функционирования индустрии гостеприимства.

Проведен анализ научных исследований сущности индустрии гостеприимства, рассмотрена роль капитала этой сферы в общественном воспроизводстве и его место в национальной экономике через систему национальных счетов, определены субъекты индустрии гостеприимства, предложена классификация организационно-экономических отношений, возникающих на различных уровнях управления и предложена классификация услуг индустрии гостеприимства по направлению их предоставления; определена специфика взаимосвязей развития индустрии гостеприимства с другими секторами национальной экономики и влияния природного, исторического, финансового, кадрового, инфраструктурного потенциала региона в этот сектор.

Ключевые слова: индустрия гостеприимства, классификация услуг, капитал индустрии гостеприимства, потребители продукции, конечные и промежуточные услуги, инфраструктура региона

Dyshkantiuk O.V. Theoretical basis of hospitality industry functioning.

The analysis of the research nature of the hospitality industry, examined the role of capital in this field of social reproduction and its place in the national economy through the system of national accounts designated by the hospitality industry, classification of organizational and economic relations that arise at different levels of management and classification of hospitality services in the field of provision; specific features of the hospitality industry linkages with other sectors of the national economy and the impact of the natural, historical, financial, personnel, infrastructure potential of the region in this sector.

Keywords: hospitality industry, classification of services, capital of hospitality industry, consumers, end and intermediate services, infrastructure of the region

Сфері гостинності в сучасній ринковій економіці відведена важлива роль. Гостинність вже набула характерних рис індустрії і представляє собою багатопланову та багатофункціональну сферу суспільного виробництва. Постійне підвищення долі індустрії гостинності характеризує все більший вплив нематеріальної сфери на матеріальне виробництво та на економіку держави в цілому. Індустрія гостинності направлена на задоволення соціальних потреб споживачів і повинна розвиватися на основі державного управління економічно відособленими суб'єктами цієї сфери національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

В літературі діяльність пов'язана з гостинністю розглядається з позиції того, що в умовах розвитку глобалізаційних процесів та значного переміщення людей вона перетворюється на новий вид індустрії. До індустрії гостинності залучаються фахівці та професіонали з різних сфер суспільного виробництва, передусім це: туристична, готельно-ресторанна, розважальна, виставкова, проведення конференцій, фестивалів, олімпіад тощо, які задовольняють споживчий попит та бажання гостей у якісній системі послуг. Дослідження щодо комплексного функціонування індустрії гостинності як системи направленої на створення комфортних умов відвідування нових місць у справі чи для відпочинку, або з метою лікування, знаходження нових вражень фактично мало вивчено.

Різні іноземні фахівці по-різному трактують поняття «індустрія гостинності». Наприклад, в роботах Л. Вагена індустрія гостинності розглядається як окремих сектор індустрії туризму, що забезпечує розміщення туристів, а також супутні галузі торгівлі, громадського харчування, сфери розваг [1].

На думку Дж. Р. Уокера, індустрія гостинності об'єднує подорожі (літаки, круїзи, залізниця, автобуси, автомобілі, екотуризм), розміщення (готелі, мотелі, курорти), ресторанний бізнес, відпочинок та розваги (атракціони, ігри, азартні ігри, парки, розваги), організація заходів (конференції, зустрічі, зібрання, виставки) [2].

Згідно з тлумачним словником Н. Вебстера індустрія гостинності – це сфера підприємництва, що складається з таких видів обслуговування, які спираються на принципи гостинності, що

характеризуються щедрістю і дружелюбністю по відношенню до гостей [3].

Вчені, що проводять дослідження в індустрії гостинності в основному розглядають туризм або готелі з позицій їх облаштування та підвищення сервісних послуг. Так, наприклад, Дайан А., Букерель Ф., Ланкар Р. підкреслюють, що туристичний продукт одночасно являє собою сукупність складних різноманітних елементів: природних ресурсів, культурних, архітектурних та історичних пам'яток, технологічних можливостей, які можуть привабити туриста та побудити його здійснити подорож; обладнання, яке саме по собі не є чинником, що впливає на мотивацію подорожі, але за його відсутності виникають численні перешкоди для можливої подорожі (засоби розміщення туристів, ресторани, кафе, необхідне обладнання для відпочинку та занять спортом); можливі пересування, які в певній мірі залежать від моди на різні види транспорту, що використовуються туристами [4].

З погляду Р.А. Браймера, індустрія гостинності є збірним поняттям для різноманітних і численних форм підприємництва, які спеціалізуються на ринку послуг, пов'язаному з прийомом і обслуговуванням гостей. Основні напрямки індустрії гостинності: громадське харчування, розміщення, перевезення і відпочинок. Англійський вчений Мідлтон В. вважає, що комплексний туристичний продукт представляє собою набір, або пакет, матеріальних або нематеріальних компонентів, склад яких визначається діяльністю людей. У пакеті туристичного продукту поряд з нематеріальними компонентами (послугами), він виділяє також матеріальні компоненти (товари) [5].

Досить цікавою є думка Н.О. Сагалакової про доцільність виділення четвертого напрямку у сприйнятті туристичного продукту як об'єкту ціноутворення поряд з виділенням трьох основних напрямів його сприйняття: як комплексу туристичних послуг, як об'єкту продажу, як інструменту задоволення потреб туристів. Туристичний продукт розглядається автором як більш широке поняття, ніж туристична послуга. Туристичний продукт – це набір послуг і товарів спеціального призначення, що виражають відносини між суб'єктами туристичного ринку, тобто між виробниками і споживачами туристичних послуг у процесі їх виробництва, просування та реалізації [6].

Більшість авторів надають визначення сутності індустрії гостинності з позицій особливостей послуг у туристичній діяльності та структури туристичного продукту, але питання теоретичних засад функціонування індустрії гостинності як специфічної невиробничої сфери суспільного відтворення не розглядаються.

Метою статті є визначення місця та ролі індустрії гостинності в сучасному суспільному відтворенні як нового сегменту невиробничої сфери, її взаємозв'язок з матеріальною і нематеріальною сферами виробництва та вплив регіональної інфраструктури на розвиток приватного підприємництва цієї сфери.

Для досягнення мети в статті поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити специфіку капіталу гостинності як багатофункціональної сфери обслуговування;
- розглянути роль та місце індустрії гостинності в національному господарстві та обґрунтувати її взаємозв'язок з іншими секторами економіки;
- надати класифікацію послуг індустрії гостинності за напрямом їх здійснення
- дослідити специфічні характеристики взаємозв'язку розвитку індустрії гостинності із іншими секторами національної економіки та впливу природного, історичного, фінансового, кадрового, інфраструктурного потенціалу регіону на цей сектор.

Виклад основного матеріалу дослідження

Індустрія гостинності здебільшого є невиробничою сферою і має специфічні особливості управління в умовах державного регулювання ринкових відносин і наявності різних форм власності на основі засоби надання послуг. Тому важливим науковим завданням є визначення теоретико-методологічних засад функціонування індустрії гостинності як специфічної сфери нематеріального виробництва для регулювання і планування її розвитку на рівні держави, регіону, місцевого самоврядування та суб'єктів надання послуг в цій сфері.

Відповідно до класифікатора «Галузі народного господарства», що був затверджений у 1994, до невиробничої сфери належать: житлово-комунальне господарство, невиробничі види побутового обслуговування, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, культура, мистецтво, фізична культура, наука та наукове обслуговування, освіта, управління, суспільні об'єднання, фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення. Як бачимо із класифікатора, у 1994 році не існувало виокремлення індустрії гостинності як невиробничої сфери економіки [7].

В інших випадках при розгляді територіального розміщення продуктивних сил виділяються промисловість, сільське господарство, виробничу та соціальну інфраструктуру. До виробничої інфраструктури відносять об'єкти, що забезпечують функціонування промислового та сільськогосподарського виробництва, до яких належать будівництво, транспорт, водо постачання, електропостачання тощо. До соціальної інфраструктури належать об'єкти та суб'єкти господарювання, що спрямовані на задоволення суспільних та індивідуальних потреб людей. Сюди відносяться трудові ресурси, населення, обслуговування людей. Виходячи з даного класифікаційного підходу до сфер суспільного виробництва, входять об'єкти сфери гостинності, які знаходяться частково в різних виробничих та інфраструктурних сферах національної економіки.

В теоретичному плані важливого значення в дослідженнях розвитку суспільних виробничих

процесів набуває виділення наряду з промисловим, фінансовим та торговим капіталом капіталу сфери гостинності. Капітал індустрії гостинності концентрує попит на послуги, що виступають у формі товару та товари, які необхідні для надання самих послуг. Цей капітал має можливість впливати на виробництво та інфраструктуру регіону, що забезпечує сферу гостинності у напрямку найбільшого пристосування виробництва та торгівлі на забезпечення потреб індустрії гостинності. Він змушує виробників регіону випускати більш затребувані товари та послуги, які мають попит в сфері гостинності. Населення також має можливість залучатись до надання послуг в цій сфері, виробляти товари та надавати послуги, що забезпечують гостинність в регіоні. Капітал гостинності впливає на попит і пропозицію цієї сфери та інших секторів економіки, що забезпечують її функціонування, пов'язує попит і пропозицію на послуги та товари гостинності з віддаленими ринками всередині держави та зі світовими ринками. Капітал індустрії гостинності сприяє розвитку суспільного розподілу праці, спеціалізації виробництва та сфери обігу з метою задоволення потреб індустрії гостинності, підвищенню норми прибутку. Капітал індустрії гостинності розширює ринки виробництва та ринки надання послуг, в той же час його висока норма прибутку сприяє переливу капіталу зі сфери виробництва та торгівлі в сферу гостинності. Самостійне функціонування капіталу індустрії гостинності у вигляді основного та оборотного капіталу, що використовується для надання послуг в сфері гостинності, скорочує час обігу промислового та торгового капіталу, забезпечуючи функціонування індустрії гостинності, сприяє росту змінного капіталу та зростанню річної маси додаткової вартості.

Роль капіталу індустрії гостинності, якщо не враховувати виробничі операції (розфасовка товарів при їх транспортуванні та продажу, упаковка, приготування їжі, вакуумні упаковки при зберіганні) зводиться до перетворення товарної форми послуги в грошову. В даній формі капітал індустрії гостинності не створює нової вартості, додаткової вартості та не переносить на послугу у вигляді товару своєї власної вартості. При цьому витрати капіталу в індустрію гостинності мають бути повернені і має бути одержаний прибуток. В умовах вільної конкуренції норма прибутку на капітал індустрії гостинності повинна бути такою, як і в інших сферах національної економіки інакше буде мати місце перелив капіталу в інші сфери.

В капіталі індустрії гостинності можна виділити такі три частини:

- капітал обороту, що авансується на покупку товарів (основний та змінний капітал), необхідних для надання послуг в індустрії гостинності;
- капітал, що авансується на додаткові витрати надання послуг в індустрії гостинності;
- капітал, що авансується на чисті витрати надання послуг в індустрії гостинності.

Визначимо, яким чином відшкодовуються ці частини капіталу індустрії гостинності і яким чином формується прибуток.

Додаткові витрати обігу індустрії гостинності по своїй природі не відрізняються від витрат виробництва. Це витрати на перевезення товарів для надання послуг в сфері індустрії, їх розфасовку, зберігання, упаковку, приготування нових товарів для надання послуг. Вони представляють собою продовження сфери виробництва в індустрії гостинності для надання послуг. Для здійснення цих операцій авансується постійний та змінний капітал. Праця робітників, що здійснюють ці операції, є продуктивним трудом, бо він створює нову вартість, в тому числі додаткову вартість, та переносить на готовий продукт вартість спожитих засобів виробництва, що забезпечують надання послуги. Вартість товару, за допомогою якого надається послуга в індустрії гостинності, зростає. У вартості послуги міститься вартість товару, за допомогою якого надається послуга в індустрії гостинності. Додаткові витрати надання послуг в індустрії гостинності ідентичні витратам виробництва та включають витрати на забезпечення надання послуг з залученням основного та змінного капіталу.

Витрати в індустрії гостинності пов'язані з сезонністю, зберіганню надлишкових об'ємів товарів для надання послуг, труднощі збитку послуг, тобто витрати, що не обумовлені необхідністю забезпечувати безперервність надання та споживання послуг, необхідно розглядати як чисті витрати надання послуг в індустрії гостинності.

Розглянемо сферу гостинності та її місце в національній економіці через систему національних рахунків, в якій первісним сектором є сільськогосподарське виробництво, рибальство, полювання, лісництво, видобуток мінеральних та інших природних ресурсів, де людина безпосередньо використовує природні ресурси, що виступають частково кінцевими, а частково проміжними продуктами та використовуються у виробництві товарів інших галузей виробництва.

Вторинний сектор включає в себе індустріальні галузі такі як обробна промисловість, тяжка та легка промисловість, будівництво, постачання та транспортування електроенергії, газу, нафти, води. В даному випадку робітники трансформують та переробляють одержану від первинних секторів економіки природну сировину для задоволення потреб виробничих та невиробничих секторів економіки та соціальних потреб суспільства.

Сфера послуг формує третинний сектор, де робітники взаємодіють з людьми та виробничими колективами, орієнтуючись на задоволення потреб, що не пов'язані напряму з виробництвом та направлені на задоволення нематеріальних і невиробничих потреб людини. Цей сектор включає житлово-комунальні послуги, транспорт, зв'язок, торгівлю, туризм, державну адміністра-

цію, освіту, охорону здоров'я, побутові, інженерно-консультаційні, юридичні послуги [8]. На нашу думку, в цьому третинному секторі мають виділятися послуги індустрії гостинності, як новий сегмент сфери послуг.

В індустрії гостинності можна виділити інфраструктурне забезпечення функціонування цієї галузі, кадрове, природні ресурси, просторове розміщення, інституціональне та інструментальне її забезпечення. Головною характеристикою гостинності є те, що діяльність працівників цієї сфери є різноспрямованою, але її об'єднує те, що кінцевим результатом є обслуговування громадян.

На основі аналізу існуючих визначень індустрії гостинності автором надано власне тлумачення цієї економічної категорії, яке на відміну від інших визначається системою економічних та організаційно-економічних відносин, що виникають між суб'єктами індустрії гостинності та логістично пов'язаних з нею галузей суспільного виробництва, що спеціалізуються на наданні проміжних і кінцевих послуг в цій сфері.

Автором визначено такі суб'єкти індустрії гостинності:

- підприємства, що надають проміжні послуги;
- підприємства, що надають кінцеві послуги;
- державні органи управління;
- органи місцевого самоврядування;
- споживачі кінцевих та проміжних послуг індустрії гостинності.

Згідно визначених суб'єктів індустрії гостинності та комплексного системного підходу до надання послуг в цій сфері, автором пропонується така класифікація організаційно-економічних відносин, що виникають на різних рівнях управління:

- між суб'єктами гостинності в процесі надання проміжних та кінцевих послуг;
- між суб'єктами гостинності та державою (державне управління, законодавча та податкова база);
- між суб'єктами гостинності та регіональними органами управління;
- між суб'єктами гостинності та місцевими органами самоврядування.

Індустрія гостинності як система економічних відносин включає економічні відносини, що виникають в процесі: надання послуг, їх розподілу по суб'єктам надання, розподілу обмежених матеріальних, фінансових та кадрових ресурсів та економічні відносини у споживанні послуг. Для ефективного функціонування системи економічних відносин в індустрії гостинності необхідно формування сукупності норм, правил та інститутів, що визначають економічні та організаційно-економічні відносини основних суб'єктів управління, надання та споживання послуг в цій сфері.

Вважаємо за необхідне визначити функцію індустрії гостинності як напрям економічних відносин та засіб їх активного розвитку. На відміну від елементарних економічних відносин,

що мають одну функцію і характеризуються як однофункціональні (туризм, освіта, охорона здоров'я, транспорт), індустрія гостинності – це складна багатфункціональна система. Серед багатьох її функцій одна стає головною, а інші доповнюють її. В індустрії гостинності необхідно розрізнити функції загальносистемні, що притаманні всієї індустрії гостинності та підсистемні, що належать до складових частин системи.

Нами визначено головну загальносистемну функцію індустрії гостинності, яка полягає в створенні та удосконаленні економічних умов для забезпечення соціальних потреб суспільства та суб'єктів надання послуг в сфері гостинності.

Загальносистемна функція доповнюється рядом інших функцій індустрії гостинності:

- створення та розвиток сфери надання послуг в індустрії гостинності, що забезпечують соціальні потреби в гостинності;
- узгодження інтересів суб'єктів управління, надання та споживання послуг індустрії гостинності;
- підвищення рівня надання послуг та задоволення потреб споживачів в індустрії гостинності;
- забезпечення зростання економічної ефективності суб'єктів індустрії гостинності;
- забезпечення прогресу індустрії гостинності;
- забезпечення безмежних потреб в послугах індустрії гостинності та обмежених ресурсів цієї сфери.

Розглянемо більш докладно продуктивні сили що забезпечують розвиток індустрії гостинності, до яких, на нашу думку, мають бути віднесені такі:

- державні службовці, що здійснюють управління індустрією гостинності та надають державні послуги в сфері індустрії гостинності (ліцензії, дозволи на використання природних ресурсів, тощо);
- робітники сфери індустрії гостинності;
- засоби надання послуг в індустрії гостинності, що включають основні та оборотні фонди цієї сфери суспільного виробництва;
- наука та знання, що матеріалізуються в інноваційних системах управління та організації роботи суб'єктів індустрії гостинності, в інноваційних технологічних та технічних засобах надання послуг;
- освіта та підготовка кадрів для роботи в індустрії гостинності та управління цією сферою на рівні держави, регіонів, місцевого самоврядування.

Рівень розвитку продуктивних сил в індустрії гостинності залежить від кваліфікації та культурного рівня кадрового складу, що здійснює управління індустрією гостинності на рівні держави, регіонів та місцевого самоврядування. Також рівень розвитку продуктивних сил в цій сфері залежить від кваліфікації та технічного рівня підготовки працівників сфери надання

послуг в індустрії гостинності, техніки та технології надання послуг, від досягнень науки в цій сфері та масштабів практичного використання досягнень науковців.

Характер виробничих сил в індустрії гостинності визначається розподілом праці між суб'єктами індустрії гостинності та кооперації в наданні послуг, побудови логістичних зв'язків між кінцевими та проміжними послугами і суб'єктами їх надання, створення багатофункціональних підприємств індустрії гостинності, досягнення високого рівня усунювання засобів виробництва.

Автором пропонується така класифікація послуг індустрії гостинності по за напрямом їх надання:

I. Послуги, що надаються сферою гостинності суб'єктам їх споживання.

- виробничі послуги (послуги по ремонту основних фондів готель, ресторанів, об'єктів туризму), що надаються гостю (суб'єкту споживання);
- невиробничі послуги сфери гостинності;
- фінансові послуги сфери гостинності;
- послуги, що сприяють враженням.

II. Послуги, що отримує сфера гостинності для організації власної діяльності та обслуговування гостей.

- прямі послуги: виробничі послуги (послуги по ремонту основних фондів готель, ресторанів, об'єктів туризму), що надаються суб'єкту виробництва послуг;
- непрямі послуги: охорона суспільного порядку, стан музеїв та архітектури, історичних пам'яток, природного середовища, парків, скверів, розважальної та наукової інфраструктури, навколишнього середовища.
- супутні послуги обслуговування сфери гостинності – освітні, юридичні, страхові, фінансові, інформаційні.

— послуги в сфері обороту товарів – торгівля, громадське харчування, комунікаційні та транспортні послуги;

— послуги охорони здоров'я, лікування, аптек.

Висновки

Підсумовуючи вищезазначене необхідне відмітити таке. Частина національного доходу, що направляється державою на розвиток невиробничої сфери, стає все меншою рік від року. Підприємства індустрії гостинності в основному знаходяться в приватній власності і існують за рахунок коштів власників, а ті що знаходяться в державній власності фінансуються по залишковому принципу (музеї, парки, тощо). Слід зазначити, що індустрія гостинності не може не бути пов'язаною тільки з приватним капіталом. Існують фактори зовнішнього середовища гостинності, які впливають на розвиток підприємств цієї сфери. Заходи щодо розвитку зовнішнього соціального, екологічного середовища та інфраструктурного забезпечення індустрії гостинності фінансуються за рахунок державного бюджету та коштів місцевих бюджетів. В даній ситуації маються на увазі такі зовнішні фактори, що впливають на попит послуг індустрії гостинності, як чистота вулиць, міст, екологія навколишнього середовища, стан музеїв, історичних пам'яток архітектури, що утримуються за рахунок бюджетів міста. Отже, зворотній взаємозв'язок що виражається у тому, що від ефективного використання місцевих бюджетних коштів, їх цільового освоєння залежить розвиток індустрії гостинності, яка в свою чергу має вносити певний додатковий внесок (крім визначених податків) у фінансові та матеріальні ресурси для розвитку зовнішнього середовища, що підвищує її ефективність.

Список літератури:

1. Ваген Л. Гостиничный бизнес: учеб. пособие: пер. с англ. / Л. Ваген. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 416 с.
2. Уокер Дж. Р. Введение в гостеприимство // Дж. Р. Уокер: пер.с англ.[В.Н. Егорова]. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2012. – 735 с.
3. Вебстер Н. Толковый словарь [Электронный ресурс] / Словари онлайн. – Режим доступа <http://slovar-vocab.com/english/merriam-webster-dictionary.html>.
4. Дайан А., Букерель Ф., Ланкар Р., Оллье Р. Академия рынка: маркетинг. – М.: Экономика, 1993. – 572 с.
5. Миддлтон В. Менеджмент туризма / В. Миддлтон. – М.:Юнити, 2009. – 536 с.
6. Сагалакова Н.О. Характеристика туристического продукта как специфического объекта ценообразования / Н.О. Сагалакова // Инвестиции: практика та досвід, Економічна наука, №17, вересень, 2015. – С. 27-33.

7. Загальний класифікатор галузей народного господарства: Наказ Міністерства статистики України від 24.01.94 р. № 21 [Електронний ресурс] // Інформаційно-правовий портал Закони України. – Режим доступу: <http://uazakon.com/big/text771/pg1.htm>.
8. Коноплева Н.А. К вопросу о содержании и интерпретации понятий «сервис» и «сервисная деятельность» / Н.А. Коноплева // Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса, № 3 (21), 2013. – 183-195 с.

Надано до редакції 04.11.2015

Дишкантюк Оксана Володимирівна / Oksana V. Dyshkantiuk
dyshkantyuk@ukr.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Теоретичні основи функціонування індустрії гостинності [Електронний ресурс] / О. В. Дишкантюк // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 6 (22). – С. 96-101. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>